

WIKIVERZITA (CZE)

WIKIVERZITA (ENG)

P. Heřman^{1,2,3,4}, *J. Lochman*^{1,5}

¹ Wikimedia Czech Republic, ² Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Ústav biofyziky a informatiky, ³ UK, 2. lékařská fakulta, Ústav biofyziky, ⁴ UK, 2. lékařská fakulta, Ústav lékařské informatiky, ⁵ Česká zemědělská univerzita v Praze

Abstrakt

Vedle tradičních e-learningových technologií nacházejí při výuce své místo i technologie wiki. V květnu t.r. byla (po roce inkubace) na vlastní doméně <http://cs.wikiversity.org> spuštěna i česká Wikiverzita. Zkušenosti z jejího vývoje ukazují, že zvolená filosofie software má významný dopad i na koncepci celé výuky. Po vzoru Wikiverzity jsou pokusně implementovány i wiki na některých lékařských fakultách. Je dobré usilovat o koordinaci a vhodnou provázanost jednotlivých projektů.

Klíčová slova: e-learning, wiki, wikiverzita, výuka, lékařství

Abstract

Wiki technologies play important role in e-learning today. The Czech Wikiversity (called “Wikiverzita”) got its own domain <http://cs.wikiversity.org> in this year. Our experiences show that the software philosophy has an important influence on the concept of the education at all. “Wikiverzita” became an example for wikies at other medical schools. We should find a suitable co-operation when building various projects.

Keywords: e-learning, wiki, wikiversity, education, medicine

Wiki

Filosofie wiki v sobě zahrnuje webovou aplikaci (wikistroj, engine) a vhodný intuitivní značkovací jazyk, umožňující snadnou editaci stránek samotnými uživateli. V současné době existují řádově stovky různých wikistrojů, používající různých syntaxí a programovaných v nejrůznějších jazycích (Java, .NET Framework, Lisp, Client-side, Perl, PHP, Python Ruby aj.).

Snad největší popularity dosáhl software MediaWiki (postavený na PHP skriptech, operujících nad relační databází Postgres či MySQL), napsaný pro projekt internetové encyklopedie Wikipedia, provozované nadací Wikimedia Foundation. Vedle projektu Wikipedia zde máme řadu dalších projektů: Wikimedia Commons, Wiktionary, Wikiquote, Wikibooks, Wikisource, Wikispecies, Wikinews, Wikiversity, Wikispecies, a Meta-Wiki. K těmto projektům, zakládaným v anglickém jazyce, jsou komunitami v různých

jazykových prostředích vytvářeny odpovídající mutace. V českém jazyce v současné době běží projekty Wikislovník, Wikicitáty, Wikiknihy, Wikisource, Wikizprávy a Wikiverzita. (Wikidruhy není samostaným projektem, neboť projekt Wikispecies je mnohajazyčný; zrovna tak mnohajazyčný je projekt Wikiversity Beta. Projekty Wikimedia Commons a Meta-Wiki slouží všem všem národním projektům.) Národní projekt (či, jak se někdy říká, jazyková mutace) zdaleka neznamena, že by se jednalo o pouhý překlad anglického vzoru; národní komunity zde budují projekty, odrážející nejen jejich jazyk, ale i jejich kulturní zvyklosti. Český národ, označující sám sebe často za „národ Komenského“, má proto na co navazovat.

Wikiverzita

Česká Wikiverzita musela nejdříve na mnohajazyčném projektu „Wikiversity Beta“ projít inkubační fází, trvající od května 2007 do května 2008, kdy musela splnit kritéria pro přiznání vlastní domény. Největším problémem byl nízký počet uživatelů: autoři naprosté většiny stránek byli autoři tohoto článku (řádově 500 editací měsíčně) a zapojení dalších uživatelů probíhalo jen velmi zvolna (v době schvalování vlastní domény jsme se mohli vykázat pouze cca deseti uživateli, kteří měli alespoň 10 editací).

Samotný název českého projektu „Wikiverzita“ prošel bouřlivou diskusí. Navrhované názvy byly např. Wikiversita, Wikivěda, Wikivzdělání, Wikifakulta, Wikiškola aj., neboť pokus o doslovný překlad anglického termínu „Wikiversity“ může být zavádějící – nejedná se ani o projekt, který by snad měl nějak nahradit univerzitní vzdělání, ale ani o projekt, který by se měl omezit pouze na vysokoškolské uživatele – naopak: jedná se o projekt, který by měl podporovat růst vzdělanosti a přístup k vědě co nejširší populaci.

Wiki a e-learning

E-learning zpravidla využívá specializovaného software, vyvinutého právě pro potřeby e-learningu (např. Moodle), a na tom je založena celá filosofie takového systému, který určitým způsobem vychází z tradičního pojetí vyučování. Důležitým momentem v systému je přidělení rolí – role učitele a role studenta (žáka), a tyto role jsou analogické stejným rolím, jaké známe z „kamenných“ škol. V případě, že e-learning probíhá paralelně s běžným způsobem vyučování, pak zpravidla role v e-learningovém systému kopírují reálný vztah učitelů a žáků. E-learningová výuka pak probíhá tak, že učitelé připravují elektronické studijní materiály analogicky, jako když vydávají skripta (jen jejich technická podoba může být daleko sofistikovanější), a studenti z nich studují, píší testy a řeší úkoly, které pak učitelé hodnotí a opravují. Atp.

Naproti tomu filosofie wiki je daleko univerzálnější a otevřenější, nejsou zde dané takové apriorní struktury. Možnost editace dokumentů lze sice

konfigurací systému či byrokratickým zásahem omezit či zakázat, avšak to se stává spíše krajní výjimkou než pravidlem. Pravidlem je, že všichni uživatelé mají možnost naprostou většinu dokumentů nejen číst, ale i upravovat: všichni uživatelé mají prakticky stejné možnosti. (Technické možnosti správců a byrokratů se příliš neliší od možnosti běžných uživatelů; jejich úkolem je zabezpečovat běh systému a eliminovat vandalismy.)

Pokud chceme takový systém použít pro e-learning, pak zde odpadá i apriorní rozdělení uživatelů systému na žáky a učitele. Není tomu tak, že by učitelům byla od počátku v systému dána nějaká zvláštní práva, která by je favorizovala před studenty.

Podobností a rozdílů zde nacházíme celou řadu. Použití specializovaných nástrojů e-learningu a principu wiki si nemusí nutně konkurovat. Existují i moduly pro Moodle, které umožňují princip wiki implementovat. Je dobré si uvědomit, že takové obecně orientované systémy, jako je wiki, nemusí být jen nedokonalou náhražkou systémů specializovaných na e-learning. A dále, určité zvláštnosti (jako např. zmíněné odsunutí polarity pedagog–student do pozadí) zde mají zpětný dopad na přístup učitelů i studentů k výuce a tím i na celý vyučovací proces.

Samostudium

Velmi často na počátku zrození nějakého studijního předmětu či oboru není nikdo, kdo by dopředu chystal výukové materiály, aby se z nich posléze někdo jiný učil, vypracovával přitom zadané úkoly a byl případně svým učitelem hodnocen a klasifikován. Naopak, velké množství materiálu vzniká v praxi Wikiverzity tak, že student by se rád něco naučil, ale potřebné materiály ještě nejsou k dispozici. Proto je nucen sám si začít shánět potřebné informační zdroje a řešit řadu problémů, se kterými se přitom setkává. Své úspěchy a neúspěchy přitom průběžně dokumentuje a publikuje na Wikiverzitě, ještě ve stadiu nehotových věcí. Wikiverzita mu může sloužit i jako pracovní deník. Každé založené stránce je automaticky přiřazena příslušná diskusní stránka, na které je možno obsah dotyčné stránky probírat. Dříve nebo později se najde někdo, kdo se danou problematikou rovněž zabývá, ať už na podobné či odlišné úrovni znalostí, a tak mohou vznikat i vztahy, podobné tradičním rolím učitel–žák, student–tutor či žák–spolužák. Tyto vztahy však nejsou apriori dané, ale vytvářejí se zpravidla spontánně z přirozeného respektu k osobám, které prokáží své znalosti a pedagogické schopnosti; snáze zde vzniká kooperativní prostředí kolegiality.

Struktura a hierarchie

U některých jinojazyčných projektů, začínajících vlastní jazykovou mutaci Wikiversity, můžeme sledovat dosti typický přístup odshora dolů, snažící se

napodobovat stavbu skutečných universit: Nejprve je vytvořena jakási společná budova, ta je postupně rozdělována na různé fakulty, ty jsou pak děleny na jednotlivé katedry, na kterých se mají vyučovat jednotlivé předměty. V této fázi často přichází budovatelská krize a projekt připomíná Potěmkinovu vesnici, kdy náhodný uživatel může procházet chodbami kolem dveří s řadou impozantních nápisů; dveře ovšem po otevření zejí prázdnotou. Architekti takových škol narýsují potřebné půdorysy, stanoví pravidla a pak čekají, až se jim učebny začnou plnit kantory a žáky. Tu a tam se pak skutečně najde i takový entusiast, který stvoří pro potřeby oboru jakýsi základní kurs.

Naznačený postup se snaží napodobit nejen situaci normálních škol, ale i mechanismus jiných e-learningových systémů: Nejdřív jsou připraveny učební materiály a teprve pak jsou do systému vpouštěni žáci, kteří je budou moci konzumovat.

Naproti tomu česká Wikiverzita záhy pochopila, že takový přístup nemá velkou naději na život, a po počátečních neúspěšných pokusech o rozškátulkování celého světa na obory a předměty se přestala takovými snahami vyčerpávat.

Projekty

Těžiště současného wikiverzitního života nespočívá v nějakém systematickém budování předmětů s jejich učebními osnovami, ale ve vytváření projektů. Projektem je to, co přímo nějak vyrůstá z aktuálních potřeb uživatelů, z jejich zkušeností a zážitků, které je možné dále reflektovat a zpracovávat. Tyto projekty mohou vypadat zpočátku nenáročně, ale časem mohou vzbudit zájem dalších uživatelů, kteří se začnou k projektu aktivně připojovat. Mnoho projektů není jen záležitostí klávesnice a obrazovky počítače, ale nutí své účastníky těsněji kontaktovat okolní svět.

Snad prvním projektem na Wikiverzitě byl projekt „Struktura a růst mycélia čarodějných kruhů“, tj. studium kruhů, vznikajících prostorovým šířením určitých druhů hub. Namátkou zmiňme takové projekty, jakými je vznikající databáze snů či projekt, zabývající se stavbou elektronických varhan. V takovém projektu se mohou jeho účastníci seznámit s dovednostmi, které by spadaly do mnoha různých oborů (hudební věda, akustika, elektronika, programování, analýza a zpracování signálů aj.)

Lékařské obory

I když je zaměření Wikiverzity univerzální, zastoupení lékařských oborů je její živočišnou součástí. Je to dáno mj. tím, že jeden z jejích zakladatelů pracuje jako pedagog na lékařské fakultě, a tak již v době prvopočátku začal

vznikat kurs lékařské biofyziky. Jak bylo ale zmíněno výše, období orientace na přípravu kursů bylo záhy opuštěno.

Čímž ovšem není řečeno, že kurzy by být neměly. V souvislosti s výukou v přípravných kursech fyziky (tzv. nulté ročníky na lékařské fakultě) sem byly umístěny texty, doplňující reálné přednášky, nazvané souhrnně jako „MedFyz“ (tj. „Medicínská fyzika“ či „Fyzika pro mediky“). Jsou to texty, které se pokoušejí přetahovat běžné situace středoškolské fyziky do širšího kontextu. Tyto texty by mohly nalézt své uplatnění nejen mezi mediky.

Tím je řečeno, že podpora výuky lékařských oborů do prostředí Wikiverzity rozhodně patří a tvoří zde zcela integrální součást. Jednou z hlavních výhod projektů, postavených na koncepci wiki, je vstřícnost této technologie k vytváření vzájemných odkazů a vazeb a takové odkazy a vazby nacházejí své uplatnění právě v takových komplikovaných situacích, kterými se právě studium medicíny zabývá.

Wiki na lékařských fakultách

Zároveň s vytvářením Wikiverzity byly vedeny rozhovory a diskuse na některých lékařských fakultách. Jedním z důsledků je, že se i na některých z těchto fakult začaly implementovat místní wiki.

Otázkou je, jak rozdělit své síly mezi práci na wikinách jednotlivých fakult a do jaké míry se účastnit společných projektů, jakými jsou např. zmíněné projekty nadace Wikimedia Foundation, či budovat společnou univerzitní wiki všech lékařských (a j.) fakult apod. To jsou úvahy, o kterých má rozhodně smysl dále diskutovat, zrovna tak jako o problematice užitých licencí atd. Předpokládáme, že diskuse na tato témata najdou své místo i na Mefanetu.

Souhrn

Kromě specializovaného e-learningového software se při distanční výuce začínají uplatňovat i technologie, vyvinuté na daleko univerzálnější bazi. Jednou z nich jsou technologie wiki.

Za dobu jednoho a půl roku se nám povedlo přivést k životaschopnému stavu projekt Wikiverzita, ve kterém má své nezastupitelné místo i podpora výuky medicíny. Zároveň vznikají i další wikiprojekty na jednotlivých lékařských fakultách. Úkolem dneška je nalézt vhodnou úroveň vzájemné spolupráce, facilitující vznik smysluplných projektů.

Literatura

[1]Wikiversity. Available: <http://en.wikiversity.org/>

[2]Wikiverzita. Available: <http://cs.wikiversity.org/>